

професійними труднощами, аналізу недоліків, удосконалення організації роботи та наблизить професійну підготовку психологів до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Гончарова-Чагор А.О. Інтерв'язія та суперв'язія як форми методичного супроводу професійного розвитку фахівців психологічної служби. URL: <https://osvita.cv.ua/interviziya-ta-superviziya-yak-formy-metodychnogo-uprovodu-profesijnogo-rozvytku-fahivtsiv-psyhologichnoyi-sluzhby/>.

2. Наказ МОН України №1313 від 18.10.2019 «Деякі питання організації та проведення суперв'язії». URL: <https://drive.google.com/file/d/15ASul4NvdH8MHPRPdVx84ZzNKUY4P28j/view>.

3. Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, затверджений наказом МВС Україн № 88 від 06.02.2019. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE33319.html.

Галустян Олена Аркадійвна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З ОСОБАМИ РІЗНИХ ПСИХОТИПІВ

Професійне спілкування поліцейського з окремими особами та групами осіб при виконанні службових обов'язків як в штатних, повсякденних умовах, так і в умовах напружених, екстремальних, вимагає від них не лише ґрунтового знання регламенту фахової поведінки, але й умінь та навичок мобілізації особистісного потенціалу, сформованого на засадах практичної психології та професійного досвіду. Знання та дотримання алгоритму комунікації передбачає послідовне урахування загальних характеристик особистості, відповідність

її зовнішнього вигляду та поведінкових проявів конкретному психотипу, обрання, в залежності від ситуації, ефективних моделей та прийомів комунікації з метою нейтралізації конфліктів та досягнення взаємоприйнятної взаємодії.

У психології розрізняють так звані акцентуації характеру (поняття введене Е. Леонгардом). **Акцентуація** – надмірне підсилення, загострення окремої риси характеру, підвищена чутливість до одних психотравмуючих впливів при достатній витривалості до інших («слабке місце»). Серед основних акцентуацій характеру розрізняють: 1) істероїдів; 2) епілептоїдів; 3) параноялів; 4) шизоїдів; 5) гіпертимів; 6) емотивів; 7) тривожний тип.

Характерологічні особливості особистості варто враховувати в юридичній практиці. Знання рис характеру дає змогу поліцейському визначити оптимальні прийоми проведення комунікативної взаємодії, діагностувати особистість та можливі прояви її поведінки [1; 2; 3].

Істероїди. Загальна характеристика: рухливі, капризні, крикливі, вперті; схильні до клоунади та фантазування, емоції контрастні та демонстративні; у стані емоційного збудження виникають бурхливі афективні реакції (падають, качаються по підлозі, кусаються), схильні до агресії або суїциду як засобу самоствердження та привернення до себе уваги.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою істероїдного психотипу. Під час бесіди істероїд легко прикидається хворим, постійно скаржиться, всіяко намагається уникнути комунікації. Під час спілкування буде постійно відволікати співрозмовника на сторонні теми або намагатися викликати жалість до себе. Якщо ця тактика не проходить, може проявити істеричні реакції.

Така інфантильна поведінка має бути очевидною та прогнотованою, тому поліцейському не можна піддаватися захисним стратегіям істероїда.

При розбудові комунікації з істероїдним психотипом найкращою тактикою поведінки буде позиція – «слухач». Тактично правильним буде імітація вигляду, що ви вірите тій грі, яку веде істероїд. Для того, щоб спіймати таку людину на брехні, необхідно просто попросити її повторити свою розповідь.

Під час детекції брехні істероїда, варто пам'ятати, що він (істероїд) вірить в те, що говорить. Вчинене ним легко витісняється у несвідоме. Основний захисний механізм

істероїдного психотипу – заперечення, що може перетворитися в істеричну декомпенсацію.

Епілептоїди. *Загальна характеристика:* головними рисами є схильність до поступового накопичення роздратування та пошук об'єкта, на якому можна було б «зірвати злість»; гнівливі, дратівливі, прагнуть до влади; часті напади злісно-гнітючого настрою, причому емоційні вибухи зумовлюються не зовнішніми причинами, а внутрішнім напруженням.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особами епілептоїдного психотипу. У спілкуванні зі збудливим епілептоїдом поліцейському краще дотримуватися дистанції та жорсткої лінії поведінки. Важливо також цій особі продемонструвати власний авторитет та обізнаність у предметі спілкування. При цьому не варто провокувати збудливого епілептоїда, що може призвести до агресивних дій з його боку й, в такому випадку, особу буде вкрай важко контролювати. Даний психотип легко схилити до співпраці, якщо необхідно отримати інформацію щодо іншої особи.

Такі особистості схильні до звинувачення будь-кого, крім себе, та перекладання провини на інших. Вони дуже рідко вдаються до щирого каяття.

Успіх побудови комунікації зі застрягаючим епілептоїдним психотипом можливий за умов пред'явлення йому аргументованої системи доказів. Процес взаємодії повинен відбуватися без метушні. З метою конструктивної взаємодії з даним психотипом, поліцейському варто продемонструвати застрягаючому епілептоїду його інтерес у справі.

Під час детекції, брехню епілептоїда виявити простіше, ніж у інших психотипів. Зазвичай епілептоїд використовує психологічний захист нейтралізації, що вимагає від нього тотального самоконтролю, проте саме це швидко видає його співрозмовнику. Потім епілептоїд докладається до заперечення, однак перебуваючи у стресовій ситуації, дає афективний розряд. Варто убезпечити себе від агресії з боку епілептоїда.

Паранояли. *Загальна характеристика:* сильна, проте малорухома нервова система, легкі органічні зміни в головному мозку; схильність до «застрягання»; схильність до лідерства; базова емоція – презирство, відраза; базова поведінка – незгода.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою паранояльного психотипу. Для того щоб досягнути порозуміння з паранояльним психотипом поліцейському варто

чітко визначити свій статус. Під час спілкування необхідно робити посилання на закони, думку авторитетних особистостей, приводити чітку структуру аргументів. Також для подальшої конструктивної взаємодії необхідно показати важливість його пропозицій для успішного вирішення глобальних ідей особи паранояльного психотипу.

Детекція брехні у таких особистостей найбільш ускладнена у порівнянні з іншими психотипами. Стабільна та сильна психіка дозволяє їм навіть у несприятливих умовах триматися впевнено. Основний захисний механізм – проєкція. Параноял може демонструвати співрозмовнику співпрацю при цьому ухилятися від конкретних відповідей.

Поліцейський має бути готовим до того, що отримати повну та правдиву інформацію від параноялу до кінця не вдасться. До того ж існує загроза бути втягнутим у сплановані параноялом перемовини, метою яких є з'ясування позиції візаві. Паранояли легко вираховують головну задачу бесіди, тому взаємодія з ними ускладнена.

Шизоїди. Загальна характеристика: шизоїдність – це мислення; їм притаманна поведінка, яка забезпечує схематичне уявлення про оточуюче середовище; базова емоція – цікавість, пізнання, дослідження; базова поведінка: обстеження-організація-систематизація.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою шизоїдного психотипу. Враховуючи інтровертованість шизоїдного психотипу, будувати комунікацію з такою особою дуже важко, здебільшого його захисна реакція – «закритися». Якщо шизоїд бреше, він орієнтується на другорядні ознаки, перестрибуючи з однієї теми на іншу, які абсолютно не пов'язані між собою.

Під час взаємодії з цим психотипом поліцейському варто уникати різких оцінок та прямої критики (шизоїди дуже вразливі). Задачі шизоїду краще ставити, орієнтуючи його на кінцевий результат (обґрунтовуючи несприятливі наслідки заперечення або відмови співпрацювати), оскільки сам процес вони не сприймають. Шизоїд погано переносить дискомфорт, тому за такої тактики він зможе зосередитися на поставлених запитаннях.

Гипертим. Загальна характеристика: сильна, рухома нервова система; низька тривожність; життєрадісна, оптимістична людина; легко та й із задоволенням йдуть на контакт, комунікабельні; з почуттям гумору; з успіхом можуть вирішувати одночасно декілька задач.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою гіпертимного психотипу. Брехня гіпертима поєднана з великою кількістю жестів-ілюстраторів. Гіпертим схильний «заговорювати» співрозмовника, тому поліцейському варто контролювати та підпорядковувати комунікативний процес, своєчасно повертати його до суті розмови.

Захисна реакція у гіпертима – регресія. У разі виявлення брехні, така особа охоче йде на співробітництво та просить про допомогу. З'ясування обставин правопорушення у гіпертима не складає труднощів, тому що особистість даного психотипу фізіологічно нездатна втримати в собі інформацію.

Емотив. Загальна характеристика: слабкий психотип; добрі, схильні до співчуття; уважно слухають співрозмовника; емоційно пасивні; надають перевагу фільмам з емоційними сценами, читають книги, які викликають гострі емоції; схильні до уникнення конфліктів; можливі психосоматичні прояви, які загострюються на фоні стресу.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою емотивного психотипу. Спілкування з емотивом дуже комфортне. Стійкий дискомфорт здатен викликати у емотивна нещире ставлення до нього. Поліцейському не варто «грати» у товариське ставлення або проявляти нещирий інтерес до особистості емотивного психотипу. Він одразу відчує нещирість, що негативно вплине на його довіру до співрозмовника. Краще відкрито заявити про своє ставлення до нього, хоча це може викликати тимчасову втрату самоконтролю з його боку, проте дозволить не втратити довіру.

Заперечення та нейтралізація – базові захисні реакції емотива; слабка нервова система емотива не здатна витримувати сильного дистресу.

Поліцейському варто враховувати, що особистості емотивного психотипу під час бесіди, скоріше за все, будуть відмовчуватися. Також існує вірогідність самообмови, проте емотив не здатний спланувати та підготуватися до надання неправдивої інформації, тому його брехню легко виявити. Його брехня активно проявляється як в мовленнєвій продукції, так і в вегетативних реакціях.

Вчинивши правопорушення, емотиви, зазвичай, щиро каються, тому найкращою тактикою комунікативної взаємодії стане мотивація емотива на ґрунті моралі.

Тривожний психотип. Загальна характеристика: слабка, малорухома нервова система; почуття страху; «параліч»

волі, млявість, неухажність; слабка здатність до самостійного прийняття рішень; закриті для комунікації; відчують підвищене хвилювання під час розмови.

Правила комунікативної взаємодії поліцейського з особою тривожного психотипу. Під час спілкування з тривожним типом поліцейському варто постійно заохочувати співрозмовника, проявляти до нього увагу, довіру, підтримувати за будь-яке висловлювання. Краще уникати прямої критики особи тривожного психотипу. Такі співрозмовники потребують чітких інструкцій. Помилково буде поставити задачу та залишити особу тривожного психотипу без моральної та інформаційної підтримки, сам на сам з перебігом подій; поставити в умови, які вимагають прийняття рішення (не залежно від ступеня складності); відмовитися від раніше досягнутих домовленостей, різко змінити узгоджені правила комунікації. У таких випадках особистість тривожного психотипу відчуває психологічний дискомфорт, зупиняє будь-яку активність. Відновити контакт с таким психотипом буде вкрай важко.

Детекція брехні у осіб тривожного психотипу ускладнена їх схильністю видавати реакції практично на всі стимули. Тому особливо важливо налагодити з такими особистостями психологічний контакт та поспостерігати за їх мімікою, пантомімікою, мовленням в процесі спілкування, щоб виключити можливість неправильної інтерпретації отриманих сигналів.

Отже, знання індивідуально-психологічних особливостей особистості, їх проявів у зовнішності, поведінкових та мовленнєвих ознаків, особливості організації простору в процесі професійного спілкування дозволить поліцейському скласти попередній психологічний портрет (профіль) особи, спрогнозувати її поведінку в конкретній ситуації, оптимізувати стратегії взаємодії та психологічного впливу.

Список використаних джерел

1. Галустьян О.А., Захаренко Л.М., Мотлях О.І. Технології профайлінгу в слідчій діяльності: метод. рек. Київ, 2019. – 45 с.
2. Галустьян О.А., Захаренко Л.М., Казміренко В.О. (за заг. ред Мотляха О.І.) Складання психологічного профілю невстановленої особи за характеристиками її письмових повідомлень: метод. рекомендації. Київ, 2020. – 68 с.
3. Юлия Чалова. Практический профайлинг: искусство прогнозировать мотивы тех, кто рядом с вами. ОАО Издательская группа «Весь», 2018. URL: <http://maxima-library.org/component/maxlib/b/468501?format=read>.